

DOKTORI (Ph.D.) ÉRTEKEZÉS

PANNON EGYETEM
GEORGIKON MEZŐGAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola

Témavezető:
Dr. habil Pupos Tibor, egyetemi tanár

CSALÁDI GAZDASÁGOK HELYZETÉNEK ALAKULÁSA AZ EZREDFORDULÓN VAS MEGYE MEZŐGAZDASÁGÁBAN

Írta:

Molnár Balázs

Keszthely
2008

1. A KUTATÁS ELŐZMÉNYEI, TÁRGYA, CÉLKITŰZÉSEI, HIPOTÉZISEI

A tudományos vizsgálódás a kilencvenes évek végén tudományos diákköri kutatási téma keretében indult, melynek elsődleges célja a családi gazdaság sajátosságainak megismerése, döntéshozatali mechanizmusainak és információ ellátottságának tanulmányozása volt. Ez a kutatómunka képezte alapját a 2000-ben az Országos Tudományos Diákköri Konferencia Agrártudományi Szekciójának Agrárökonómia tagozatára elkészített „Családi gazdaságok információ ellátottsága Vas megyében” című dolgozatnak, melyet különdíjjal ismertek el.

Az értekezés tárgyát képezik a családi gazdaságok kialakulásának, mai helyzetének és jövőbeni lehetőségeinek kérdései. A fenti probléma megkívánta a családi gazdaságok állapotának, szervezettségének, fejlődési tendenciáinak és várható jövőbeni kilátásainak, mint részproblémáknak a meghatározását.

Észlelhető a kutatás témáját képező családi gazdaságok jelenlegi és a jövőbeni kívánt állapota közötti eltérés, de sem az egyiket, sem a másikat nem lehet egy-két mutatóval meghatározni. Ebből következően a kívánt cél megfogalmazása is nehézségekbe ütközik, mivel nem statikus, hanem dinamikus állapotokat kell vizsgálni. Folyamatosan fejlődő rendszerről van szó, melyben az elérni kívánt cél olyan családi gazdaságok kialakítása és működtetése, amelyek nyereséggel eladható termékek termelésével tartósan versenyképesek és ezáltal hosszú távon fenntartható fejlődésre képesek.

Kutatási célok

A kapcsolódó külföldi és hazai szakirodalom tanulmányozásán keresztül vált lehetővé a célok meghatározása:

- a mezőgazdasági vállalkozók gazdálkodási lehetőségeit meghatározó legfontosabb külső tényezők elemzésével és a Vas megyei családi gazdaságok helyzetének felmérésével meghatározni, hogy milyen szerepe van és lehet a családi gazdaságoknak a magyar mezőgazdaság modernizációjában,
- megvizsgálni az agrárvállalkozások indításával kapcsolatos motivációkat,
- megvizsgálni a rendelkezésre álló erőforrások összetételét,
- milyen szerepe van a földbérletnek a vállalkozások működésében,
- hogyan és milyen tényezők hatása alatt alakul a termelés szerkezete,

- a birtokméret és termelési struktúra prognosztizálása,
- piaci impulzusok hatásának tanulmányozása,
- a családi gazdaságok szerveztségének elemzése, értékelése, az iskolai végzettség, birtokméretek, vállalkozói tapasztalatok és egyéb tényezők függvényében,
- megvizsgálni a lehetséges fejlesztési stratégiákat.

Elméleti célként fogalmaztam meg néhány területen az árutermelő családi gazdaságok szerepének, lehetőségeinek megválaszolását abban a reményben, hogy ezzel sikerül hozzájárulni a magyar mezőgazdaság fejlődéséhez (pl. az oktatásban). Gyakorlati célként olyan ajánlások kidolgozására törekedtem, amelyek a szaktanácsadók, a szakmai szervezetek és nem utolsósorban a gazdálkodók számára is hasznosíthatóak.

Kutatási hipotézisek

A kutatáshoz kapcsolódó hipotéziseket az alábbiakban fogalmaztam meg:

- Az elmúlt évek tendenciái alapján feltételezem, hogy a mezőgazdasági termeléssel foglalkozó nagy számú gazdasági szereplőből a következő évek során versenyképes családi vállalkozásokat működtetők rétege alakul ki és ez a réteg adja majd a magyar agrártermelés meghatározó hányadát.
- A családi gazdaságok jelenlegi állapotukban nem rendelkeznek megfelelő külső feltételekkel és belső lehetőségekkel, melyekkel megfelelnének a piaci elvárásoknak.
- A mezőgazdasági vállalkozások fejlődésének gátja az alacsony jövedelemtermelő képesség, a prognosztizálás és a tervezés hiánya.
- A családi gazdaságok fejlesztése a következő évtizedben bekövetkezik. Ez véleményem szerint a földterület (birtokméret és/vagy üzemi méret) növelésében, a termelési szerkezet átalakításában, épületek létesítésében, valamint gépek beszerzésében fog megnyilvánulni.
- A családi gazdaságok által előállított termékek piacképességét, gazdaságosságát a magas költségszint, a nem megfelelő minőség, valamint a tulajdonosoknak a beruházás, üzemeltetés, értékesítés területére kiterjedő kooperációs kapcsolatainak hiánya korlátozzák a legnagyobb mértékben.

- Az eredményes gazdálkodáshoz szükséges, szakmailag megalapozott döntéshozatal jelenleg csak egy szűk rétegét jellemzi a családi gazdaságoknak, mivel – korábbi kutatásaim alapján – a meghozandó döntéseket a családtagokkal és ismerősökkel való konzultáció után hozzák meg a gazdálkodók. Ez a jövőben nagymértékben változni fog és meghatározó lesz az a réteg, amely a szakemberek útmutatásait figyelembe véve fog dönteni, sőt, ezért anyagi áldozatra is hajlandó lesz.
- A természeti erőforrások védelmének kívánalmait figyelembe véve olyan technológiák bevezetésére kerül sor, amelyek megfelelnek a környezetvédelmi követelményeknek és egyidejűleg a termelés hatékonyságát is javítják.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

Kutatómunkám során közvetlen megkérdezéses vizsgálatot alkalmaztam. Ennek megfelelően egy nagy számú, közel ezer feldolgozási egységet tartalmazó kérdőív kitöltésére kértem Vas megye családi gazdálkodói közül 295-öt (az összes gazdálkodó létszáma kb. 1200-at tett ki a vizsgált időszakban, amelyből az FVM Hivatal nyilvántartása szerint 379 volt regisztrált családi gazdaság). Kiválasztásuknál a véletlen mintavétel szabályai szerint jártam el. Ennek során a módszertani szakirodalom útmutatásait követtem, mely szerint a mintavétel alkalmával olyan módszert kell alkalmazni, amely biztosítja, hogy a populáció minden egyede megfelelő eséllyel juthasson be a reprezentatív mintába.

A minta felvételénél –főleg a nem kielégítő tőkeellátottság okán, ami a gazdálkodók egybehangzó véleménye volt - nem lehetett a gazdaságokat tipizálni, tehát csak növénytermesztéssel vagy csak állattenyésztéssel foglalkozó csoportokat létrehozni. Ezért (a hazai és külföldi szakirodalomtól nem eltérve) valamennyi esetben úgynevezett vegyes típusú családi gazdaságként kezeltem a célcsoportot. Ezt a kellő reprezentativitás elérésének érdekében tettem, mivel, 90% feletti volt azok aránya, akik növénytermesztéssel és állattenyésztéssel is foglalkoznak, melynek megállapításához elegendő volt a közölt adatok rögzítése.

A kérdőív összeállítása során támaszkodtam a megfogalmazott kutatási problémára, célokra, de a korábbi tapasztalataimra is. A kérdőív első változatával próbafelmérést

végeztem. Ennek eredményei alapján korrigáltam a kérdéseket és finomítottam a kérdőívet. Maga az adatgyűjtés, a 295 gazdálkodó megkeresése, óriási munkát és majd másfél évet vett igénybe. Egy-egy kérdőív kitöltése mintegy 70-80 percet igényelt, ezért a kitöltetéshez „kérdező biztos” jelenlétére volt szükség, aki támogatásával, felvilágosítással segítette a válaszadókat. Ennek ellenére a végleges mintába – a kérdőívek szigorú logikai ellenőrzését követően – 147 gazdaság került be.

Minden egyes gazdaság jól definiálhatóan az árutermelők közé sorolható, azaz a megtermelt terményeiknek, termékeiknek a legnagyobb részét értékesíti, továbbá az Európai Unió által elfogadott, alkalmazott „gazdaságilag életképes üzem”¹ kategóriába illeszthető.

Az adatbázis táblázatba rendezésére és a statisztikai vizsgálatok elvégzésére a Microsoft Excel 5.0 programot használtam.

Számítástechnikai adattárolón megtekinthető a teljes adatbázis, melynek első oszlopa a kérdőív egyes kérdéseit kódolva jelöli K1-től K3317-ig kilencszázhuszonnégy sorban. Ezen kódok szerepelnek az eredmények szemléltetésekor használt ábrákon is. Az ábrák dolgozatba szerkesztése a logikai összefüggések figyelembevételével történt, nem pedig a kódszámok számszaki sorrendje szerint. A további 147 oszlopban az egyes kérdőívek eredményei találhatóak egy mátrixot képezve.

A kérdőíves felmérésen túlmenően több szabad interjút is készítettem. Ezek nem pontosan struktúrált, standardizált interjúk, inkább eszmecserek, szakmai beszélgetések voltak, melyek nagy segítséget adtak az eredmények értékeléséhez, magyarázatához. Gyakoriságuk a végleges minta számát megközelíti, alanyai a kérdőívet kitöltő családi gazdálkodók közül kerültek ki.

¹ Az EU egy gazdaság ökonómiai méretét jövedelemtermelő képessége alapján határozza meg és mértékegységként az Európai Méretegységet (EME vagy EUME) alkalmazza. 1 EME 1200 euró standard fedezeti hozzájárulással (ami a gazdaságok által előállított termékek és szolgáltatások termelési értékének és a változó költségeknek a különbsége) egyezik meg. A termőföld minőségi védelmének, hasznosításának támogatási rendszerében gazdaságilag életképes az a gazdaság melynek ökonómiai mérete a 2 EME-t meghaladja (1 euró=250 Ft).

A kutatás másik nagy területének a „Vas megye mezőgazdasága az ezredforduló időszakában, avagy a családi gazdaságok gazdasági környezete” című fejezetnek az elemzéseéhez szükséges adatbázist a Központi Statisztikai Hivatal Nyugat-Dunántúli Igazgatóságának (KSH), a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium Vas megyei Földművelésügyi Hivatalának (FM hivatal) valamint a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal Vas megyei kirendeltségének (MVH) statisztikái nyújtották.

3. EREDMÉNYEK ÉS KÖVETKEZTETÉSEK

Vizsgálataim tárgyát képező Vas megyében a bruttó hozzáadott érték létrehozásában a mezőgazdaság részesedése a kutatás éveiben erőteljesen visszaszorult. A kilencvenes évek közepén a GDP 6,4%-át még a mezőgazdasági vállalkozások állították elő, teljesítményük azonban 2001-re 4% alá, 2006-ra pedig 3,2%-ra esett vissza, a folyamatosan romló versenyképesség miatt. Ennek legfőbb oka az agrárrolló nyílása, amely szinte minden vizsgált évben 15% körül alakult, szemben az EU átlaggal, ahol ebben az időszakban a felvásárlási árak 0,8 százalékponttal nagyobb mértékben nőttek, mint a mezőgazdaságban felhasznált anyagok árai.

Vas megye családi gazdaságainak létrehozását legnagyobb mértékben a kárpótlás során visszakapott földterületeken a családi hagyományok folytatására irányuló törekvés, a mezőgazdasági munka iránti érdeklődés, valamint a lakóhelyen történő munkavégzés lehetősége motiválta.

A gazdálkodók jelentős részének, tevékenysége indításakor nem volt egyértelmű készletése, a jobb megoldás híján választotta a mezőgazdálkodást, anélkül, hogy felmérte volna a valós piaci igényt.

A gazdaságok tevékenységi körének, azaz a termelési szerkezetnek a kialakításakor elsősorban a rendelkezésre álló terület természeti adottságait, meglévő szaktudásukat, a rendelkezésre álló épületeket, eszközöket és - csak ezeket követően - a piaci igényeket veszik figyelembe.

A gazdaságok tulajdonosainak 80%-a életkorukat tekintve a 45 év alatti korosztályhoz tartozik, közép-, illetve felsőfokú mezőgazdasági végzettségű, nagyrészt főállásban tevékenykedik, a kilencvenes évek elején indította a vállalkozását és a kezdeti elképzelései, várakozásai csak részben teljesültek.

Vas megyében található az ország földterületének 3,5%-a. A nehéz gazdálkodási körülményeket érzékelteti a nem művelt területek régiós és országos átlagot is meghaladó aránya. Az összes művelt szántóterület családi gazdaságonként 96 ha, melynek 59%-a bérelt, tehát rendkívül jelentős a földbérletnek a szerepe a vizsgált vállalkozások működésében. A földbérleti díj átlagosan 10.042 Ft/ha amely évről évre emelkedik. A saját földterületek tulajdonjogához vásárlás, kárpótlás és öröklés révén jutottak. A saját vizsgálat adatbázisának létrehozását követő évekre jellemző az egy gazdaságra jutó átlagos területnagyság folyamatos csökkenése. Ennek mértéke napjainkban 74,8 ha.

A vetésszerkezet kialakítását elsősorban a termesztéshez rendelkezésre álló eszközök megléte, a tapasztalat, a termőhelyi adottságok és csak másodsorban a termesztés jövedelmezősége motiválja. Ennek az állapotnak a megváltozása a családi gazdaságok jövője szempontjából stratégiai kérdés, ugyanakkor az EU csatlakozásunk utáni időszakban bizonyos növények kiemelt támogatottsága érzékelhetően befolyásolja a vetésszerkezet összetételét.

Az egy gazdaságra jutó átlagos szántóterületből a kalászosok, és a szemes kukorica a vizsgált években 50-70 ha között részesedett. A szemes kukorica területnagyságának ingadozását technológiai nehézségek okozták. Jelentős az „egyéb” növények (pl. bíborhere, baltacim, vöröshere, facélia, olajtök, köles stb.) területének nagymértékű visszaesése. Az olajos növények szélsőséges jelenléte a vetésszerkezetben, a piaci, értékesítési tendenciák változékony alakulásával magyarázható. 25 hektárjával a cukorrépa stabil elem a vetésszerkezetben, ami a megbízható jövedelmezőségéből fakad.

A kertészeti ágazat versenyképességének záloga a minőségi áruk termelése és forgalmazása, emellett, a még napjainkban is számottevő kézi munkaigénye a vidéki foglalkoztatásban jelentős. A megye kertészete a kilencvenes évek végéig a minőségi elvárásoknak a technológia színvonalának gyengesége miatt nem tudott megfelelni. Az ezredforduló időszakában az állami támogatásokon keresztül telepítések kezdődtek meg, ennek ellenére a területek nem nőttek, mivel ezek a régi, elavult, elöregedett ültetvények helyén valósultak meg. Az elmúlt négy évben a beruházások harmada ezen a területen realizálódott, amelynek pozitívumait az ültetvények területének és a termésmennyiségnek a növekedésén keresztül lehet érzékelni.

A megye mezőgazdaságának valamennyi ágazatában, de a kertészet esetében hatványozottan vannak jelen a terményfelvásárlás, feldolgozás, értékesítés elkülönüléséből képződő hátrányok, melyek mára a termelők jövőbeni gazdálkodását veszélyeztetik, ezért szükséges lenne az összefogás ezeken a területeken.

A műtrágya adagok vonatkozásában jelentős a megye lemaradása az Európai Uniótólünk nyugatra fekvő országaihoz képest. Az egy hektár megművelt területre jutó műtrágya felhasználás az ezredforduló időszakában 30%-a volt az EU átlagának. Az elmúlt néhány évben pozitív változás történt, 2006 évben elérte a megye a 100 kg/ha-os NPK hatóanyag szintet, amely a fele a nyugati országok átlagos NPK hatóanyag felhasználásának.

A vizsgált családi gazdaságok 58%-ának van mezőgazdasági biztosítása, 42%-uk a magas díjakkal és a biztosítótársaságok iránti bizalmatlanságukkal magyarázta azt, hogy nem kötött biztosítási szerződést. A családi gazdálkodók ötödének azért nincsen biztosítása, mert nincs kellően informálva a lehetséges módozatokról. Ez a biztosítótársaságok hibája, akik ezt felismerve tovább bővíthetnék ügyfeleik körét.

Vas megye családi gazdálkodóinak az állattenyésztés területén végzett tevékenységét a folyamatosság jellemzi. A megye egészéhez viszonyítva nem volt rohamos állománycsökkenés. Ennek egyik oka a családi gazdaságokra egyedülállóan jellemző kitartás, válságtűrés. A másik ok a tőkehiány, melyből kifolyólag nem alakultak ki csak növénytermesztéssel vagy csak állattenyésztéssel foglalkozó megfelelő méretű gazdaságok

A vizsgált gazdaságok tulajdonában lévő saját és a bérelt területre vetítve 35,5 hektárra jut egy traktor, tehát 2,8 darab a 100 hektárra vetített traktorsűrűség. Ezen erőgépek típusukat illetően nagyon sokfélék és nem felelnek meg a traktorlépcső, és a tipizálás követelményeinek. A traktorsűrűség az 1/3-a számos nyugati országénak, annak ellenére, hogy a beruházásokon belül az utóbbi 10 év átlagában 50%-ot a gépberuházás képviselt, azonban ennek értéke nem éri el a szükséges mértéket.

A traktorok és kombájnok átlag életkora 10,15 év. A szélső értékek 3 és 32 év, ami rámutat, hogy ezek a gépek magas üzem és karbantartási költségekkel működtethetőek. A traktoroknak alacsony az ellátottsága kapcsolható eszközökkel, ami nem teszi lehetővé a racionális kihasználásukat.

Vas megye családi gazdaságaiban 1db saját tulajdonú kombájnról 120,5 ha betakarítandó terület jut, ezzel mintegy 50%-kal elmaradva az EU – 15-ök országainak

átlagától. A megye, sőt az ország ebben a vonatkozásban Románia és Ukrajna mögött található. Ezzel a gépparkkal a családi gazdaságok nem tudnak a technológiai és piaci követelményeknek eleget tenni. Ennek egyenes következménye a termésbiztonság csökkenése és a minőség ingadozása, a versenyképesség nem kielégítő mértéke, ezért létkérdés ezen területnek a fokozottabb fejlesztése, a rendelkezésre álló támogatási formák maximális kihasználása, a közös géphasználati formák hatékonyabb térnyerése.

A családi gazdaságok stratégiai fejlesztési irányaira vonatkozóan a műszaki-technológiai korszerűsítést alapvető jelentőségűnek tekintik. A legtöbben gépek, eszközök vásárlását, a földterület növelését, és a gazdasági épületek bővítését szándékoznak megvalósítani, ami igazolja az előző pontban megfogalmazottakat. Minden harmadik gazdaság tervezi a termelési szerkezetnek az átalakítását. Kitörési pontnak tartanám az élelmiszer feldolgozás felé történő nyitást, hiszen a szomszédos Ausztriában ez jól működő, bevált, biztos jövedelem kiegészítést adó jellemzője az ottani családi gazdaságoknak. Szorgalmazom a partnerkapcsolatok országhatárokon átnyúló keresését, hiszen nem szégyen egy a mienknél jobban működő (mező)gazdaság szereplőitől tanulni, tapasztalni.

A vizsgált gazdálkodók nagy jelentőséget tulajdonítanak a termelési költségek csökkentésének, az egyenletes minőségű termékek előállításának, valamint a beszerzési szövetkezetek kialakításának. Jelentős a véleménykülönbség az értékesítési szövetkezetek és gépkörök szervezésének szükségességét illetően, ezen területen szükséges a szemléletváltás. A környezetkímélő termelési és tenyésztési eljárások alkalmazásában nem látnak fantáziát. Ezzel a kutatás cáfolja „a természeti erőforrások védelmének kívánalmait figyelembe véve olyan technológiák bevezetésére kerül sor, amelyek megfelelnek a környezetvédelmi követelményeknek és egyidejűleg a termelés hatékonyságának is” hipotézisemet. Véleményem szerint ennek a felfogásnak a közeljövőben meg kell változnia, az egészséges táplálkozás egyre nagyobb térhódítása miatt.

Egy lehetséges pozitív jövőképet jelenthet, hogy a családi gazdálkodók 2/3-a örülne annak, ha utódai a felépített vállalkozásban képzelnék el a jövőjüket, amit „az emberek mindig fognak enni, a gazdaságának hosszú távú jövője van, szép és érdekes munka a mezőgazdasági, családi okok, és így jól kiegészítheti egyéb vállalkozásait” válaszokkal indokoltak. Ezen szándék megvalósulását bizonyítja, hogy a megyében az ezredforduló óta évről – évre növekszik a családi gazdaságok száma.

Kutatásom igazolta, hogy a „családi gazdaságok jelenlegi állapotukban nem rendelkeznek megfelelő külső feltételekkel és belső lehetőségekkel, melyekkel megfelelnek a piaci elvárásoknak” illetve „a mezőgazdasági vállalkozások fejlődésének gátja a nem megfelelő jövedelemtermelő képesség” hipotéziseimet.

A kutatásom csak részben igazolta a „családi gazdaságok fejlesztése a következő évtizedben bekövetkezik. Ez véleményem szerint a földterület növelésében, a termelési szerkezet átalakításában, épületek létesítésében valamint gépek beszerzésében fog megnyilvánulni” hipotézisemet. Valóban történtek fejlesztések, de nem a szükséges nagyságrendben, sőt a művelt földterületek csökkentek.

Kutatásom cáfolta „az elmúlt évek tendenciái alapján feltételezem, hogy a mezőgazdasági termeléssel foglalkozó nagy számú gazdasági szereplőből a következő évek során versenyképes családi vállalkozásokat működtetők rétege alakul ki és ez a réteg adja majd a magyar agrártermelés meghatározó hányadát” hipotézisemet, hiszen napjainkban, a megyében a családi gazdaságok mindössze egy tizedét művelik a termőterületnek.

4. ÖSSZEFOGLALÁS

A nyugat európai országok mezőgazdaságában nagyon jelentős szerepet töltenek be a családi gazdaságok. Kutatásom kezdetén feltételeztem, hogy a hazai agráriumban versenyképes családi vállalkozásokat működtetők rétege jön létre.

A családi gazdaság főként a család munkaerejére épített, jövedelemorientált, árutermelést folytató vállalkozás, amely alkalmazhat időszakos, és állandó munkaerőt is. A gazdálkodást nem kizárólag a saját termőföldön és saját tulajdonú eszközökkel, hanem bérelt területen, bérelt eszközök és bér munka igénybevételével is folytatják. A gazdaság eszközeinek kapacitásfeleslegét bérszolgáltatásként, esetleg társult géphasználati formában hasznosíthatja.

A kutatási témához kapcsolódó szakirodalmi háttér értékelése után a saját vizsgálataimat mutatom be. Ismertetem a gazdasági környezetet, amelyben az adatgyűjtést lefolytattam, az anyag és módszert, a közvetlen megkérdezéses vizsgálatot. A kutatómunkám során a céloknak és hipotéziseknek megfelelően ábrázolom a családi gazdaságok illeszkedését Vas megye mezőgazdaságába, alapításuk okait, személyi

feltételeiket, iskolai végzettségüket, termelési szerkezetüket és az ezt befolyásoló tényezőket, technikai felszereltségüket, jövőbeni elképzeléseiket, a fejlesztések lehetséges irányait, a fejlődésüket gátló tényezőket, valamint a termelés kockázati tényezőinek megítélését.

A gazdaságok létrehozásában legnagyobb mértékben a kárpótlás során visszakapott földterületeken, a családi hagyományok folytatására irányuló törekvés motiválta. A tevékenységük indításakor sok esetben nem volt egyértelmű készletük, nem látták a konkrét piaci igényt. A termelési szerkezetnek a kialakításakor főként a rendelkezésre álló erőforrásokat, és csak másodsorban a piaci igényeket veszik figyelembe. A mintába főleg a 45 év alatti korosztály került, akik közép-, illetve felsőfokú mezőgazdasági végzettségűek, nagyrészt főállásban tevékenykednek.

Vizsgáltam a földhasználat formáit, a nehéz gazdálkodási körülményekre utal a nem művelt területek régiós és országos átlagot meghaladó aránya. A vetésszerkezet alakulását befolyásoló technológiai, ágazati, piaci folyamatokra mutatok rá a vonatkozó alfejezetben.

Kitértem a műtrágya felhasználás trendjének EU - s adatokkal való összehasonlítására, jelezve az e területen tapasztalható pozitív változásokat, de nem megelégedve a további szükséges korrekciók irányáról. Rámutatok arra a folytonosságra és okaira, ami az állattenyésztés területén csak a vizsgált gazdálkodási formára jellemző. Foglalkoztam a gazdaságok technikai felszereltségével, melynek során kirajzolódott a fejlesztés égető időszere, mivel az elöregedett géppark már a jövedelmezőséget veszélyezteti, a termékbiztonság csökkenésén és a minőség ingadozásán keresztül.

Kitörési pontként értékelem az élelmiszer feldolgozás felé történő nyitást, utalva a szomszédos országok gyakorlatára és a fogyasztói igények hiánypótló kielégítésére.

A vállalkozások stratégiai fejlesztési irányaira vonatkozóan a családi gazdálkodók a műszaki-technológiai korszerűsítést, a termelési költségek csökkentését, az egyenletes minőségű termékek előállítását, valamint a beszerzési szövetkezetek kialakítását érzik szükségesnek, szemben például a biotermékek felé történő nyitással.

A családi gazdaságok tulajdonosai a fejlődésük legfőbb gátját az agrárolló folyamatos nyílásában látják, ugyanakkor nem érzékelik a szaktanácsadás hiányának, a szétaprózott kínálatnak a negatív hatásait. Pozitív jövőképet biztosíthat, hogy a családi gazdálkodók többsége örülne ha gyermeke a felépített vállalkozásban dolgozna a későbbiekben. Ezt a mezőgazdasági munka szépségével, az embereknek az élelmiszerek iránti folyamatos

keresletével, a gazdaság hosszú távon perspektívikusnak ítélt jövőjével, és családi okokkal indokoltak. Ezen szándék megvalósulását látszik igazolni, hogy a megyében az ezredforduló óta évről – évre növekszik a családi gazdaságok száma, ezzel is bizonyítva a kutatás fontosságát és a munkám kezdetén megfogalmazott alaphipotézist.

Vizsgálataim igazolták, hogy a családi gazdaságok jelenlegi állapotukban nem rendelkeznek olyan külső feltételekkel és belső lehetőségekkel, melyek segítségével a piaci elvárásoknak meg tudnának felelni.

5. ÚJ ÉS ÚJSZERŰ KUTATÁSI EREDMÉNYEK

1. A kutatások első időszakában (2000-2002) a családi gazdaságok vetésszerkezetének alakulására a korábban megszokott (tradicionális) forma volt a jellemző, ahol a motiváló tényezők között az igénybe vehető támogatások nem is szerepeltek. Ehhez képest 2004. után észrevehető változás következett be, amit a ténylegesen igénybe vett támogatások köre és volumene jól tükröz.
2. A 20 megjelölt fejlesztési lehetőség (irány) közül a megkérdezettek az utolsó előtti helyre rangsorolták a környezetkímélő termelési formák (ökológiai gazdálkodás, integrált termelés) bevezetését. Hasonlóképpen nem láttak perspektívát az alapanyagtermelők és feldolgozók integrálásában, az értékesítő szövetkezetek létrehozásában és a különleges minőségű (bio) termékek termelésében sem.
3. A családi gazdaságok számára 2004 után kínált támogatásokat Vas megyében csak részben sikerült kihasználni. Még így is 2003-hoz képest az azokból származó bevételek mintegy 26000 Ft-tal növelték az 1 ha-ra jutó összbevételt, és ezáltal a korábban veszteséges vagy alacsony jövedelemmel bíró ágazatok jövedelmezősége jelentősen javult.
4. A családi gazdaságok szociális viszonyainak bemutatása, a kezdeti, és jövőbeni elképzeléseinek elemzésére vonatkozó eredmények. A vállalkozások stratégiai fejlesztési szándékainak közzlése, ezzel is elősegítve az állami irányítás, a szakminisztérium és a termelők közötti párbeszéd lehetőségét.

6. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBEN MEGJELENT PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

Nemzetközi lektorált kiadványban

1. Smanjence finansijskog rizika proizvodaca zitarica jednom mogucom berzanskom transakcijom

Nemzetközi Agrárökonómiai Napok, Palic, 2004. 113-121 p.

(Társszerző: Dr. Szabó Imre László - Dr. Fodor Lóránt – Dr. Kocsondi József)

Hazai lektorált kiadványban

2. Ártermelő családi gazdaságok helyzete Vas megyében

VII. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok

Gyöngyös, 2000. március 28-29. 3. Kötet, 143-149 p.

(Társszerzők: Dr. Lakner Zoltán, Dr. Somogyi Sándor)

3. Kistérség technikai szintjének vizsgálata

VII. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok

Gyöngyös, 2000. március 28-29. 2. Kötet, 246-251 p.

(Társszerző: Kővári Istvánné dr.)

4. A kockázati tényezők értékelése hazánk ártermelő családi gazdaságaiban

AVA Nemzetközi Konferencia

Debrecen, 2003. Április 01-02. CD kiadvány

(Társszerző: Borbély Brigitta - Dr. Somogyi Sándor - Dr. Kocsondi József)

5. A logisztikai szervezés nehézségei az élelemtermelésben

II. Nemzetközi tanácskozás, Debrecen, 2000. november 3-4. CD kiadvány

(Társszerző: Dr. Somogyi Sándor)

6. Ártermelő családi gazdaságok versenyképessége a Nyugat-Dunántúli régióban

IX. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok

Gyöngyös, 2004. március 25-26. CD kiadvány

(Társszerző: Dr. Fodor Lóránt - Dr. Kocsondi József)

Konferencia kiadványban megjelent egyéb tudományos közlemények

7. Vas megyei magángazdaságok információs problémái
Tudományos Diákköri Dolgozat
XXIV. OTDK, Agrártudományi Szekció
Gyöngyös, 1999. március 29-31. 60-62 p.
8. Minőségi és fenntarthatósági kritériumok az árutermelő családi gazdaságok fejlődéséhez
VI. Ifjúsági Tudományos Fórum
Keszthely, 2000. március 29. CD-kiadvány
9. Családi gazdaságok információ ellátottsága Vas megyében
VII. Országos Felsőoktatási Környezettudományi Diákkonferencia
Debrecen, 2000. április 17-19. 250 p.
10. Eszközellátottság a Zala megyei árutermelő magángazdaságokban
V. Falukonferencia
Pécs, 2000. június 26-27. 166-172 p.
(Társszerző: Dr. Somogyi Sándor)
11. Gabonafélék áralakulásának tényezői magángazdálkodók értékelése alapján
XLII. Georgikon Napok
Keszthely, 2000. szeptember 21-22. 2. Kötet: 11-16 p.
(Társszerző: Dr. Somogyi Sándor)
12. A fiatal agrárvállalkozók gazdálkodási feltételei és fejlesztési lehetőségei
Nyugat – Dunántúlon, XXVIII. Óvári Tudományos Napok
Mosonmagyaróvár, 2000. október 5-6. 4.Kötet: 107-113 p.
(Társszerzők: Nagy István, Dr. Szabó Imre László)
13. Árutermelő családi gazdaságok erőforrás ellátottsága Vas megyében
XXVIII. Óvári Tudományos Napok
Mosonmagyaróvár, 2000. október 5-6. 4.Kötet: 113-119 p.
(Társszerzők: Dr. Somogyi Sándor, Dr. Kajári Karolina)
14. Árutermelő családi gazdaságok helyzete Zala megyében
XXVIII. Óvári Tudományos Napok
Mosonmagyaróvár, 2000. október 5-6. 4.Kötet: 85-91 p.
(Társszerzők: Dr. Kajári Karolina, Dr. Lakner Zoltán)

15. Primer vizsgálatok a magyar agrárvállalkozók körében
XLIII. Georgikon Napok
Keszthely, 2001. szeptember 20-21. 1.Kötet: 613-618 p.
(Társszerző: Dr. Kocsondi József, Kocsondi Tamás)
16. Angliai farmgazdaságok működési sajátosságai
XLIV. Georgikon Napok
Keszthely, 2002. szeptember 26-27. CD kiadvány
(Társszerző: Dr. Somogyi Sándor)
17. Tőzsdei ügyletek alkalmazhatósága a gazdálkodók likviditási kockázatának csökkentésére
AVA Nemzetközi Konferencia
Debrecen, 2003. Április 01-02. CD kiadvány
(Társszerző: Dr. Szabó Imre László - Dr. Fodor Lóránt - Dr. Kocsondi József)
18. Nyugat-dunántúli családi gazdaságok vizsgálata
Erdei Ferenc III. Tudományos Konferencia
Kecskemét, 2005. augusztus 23-24. 113-117 p.
(Társszerző: Dr. Kocsondi József - Dr. Fodor Lóránt – Dr. Szabó Imre László – Lukács Gábor)
19. Mezőgazdasági vállalkozók kockázatvállalása és jövedelmezősége a gabonatermelésben
XLVII. Georgikon Napok és 15. ÖGA találkozó
Keszthely, 2005. szeptember 29-30. CD kiadvány
(Társszerző: Dr. Fodor Lóránt – Dr. Kocsondi József – Dr. Szabó Imre László)
20. Minőségügyi rendszer kiépítése, és jellemzői mezőgazdasági kisvállalkozások esetén
VI. Regionális Tanácsadási Konferencia
Miskolc, 2006. október 12. CD kiadvány
Társszerző: (Dr. Szabó Imre László – Lukács Gábor)
21. Mezőgazdasági kisvállalkozások kilátásai a Nyugat-dunántúli régióban
VI. Regionális Tanácsadási Konferencia
Miskolc, 2006. október 12. CD kiadvány
Társszerző: (Dr. Szabó Imre László – Lukács Gábor)